НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ

СУЧАСНИЙ ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС: СУТНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ



Випуск №11

Матеріали
звітної науково-практичної конференції
Інституту проблем виховання НАПН України
(за 2022 рік)

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ НАПН УКРАЇНИ

СУЧАСНИЙ ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС: СУТНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Матеріали
звітної науково-практичної конференції
Інституту проблем виховання НАПН України
(за 2022 рік)

Випуск 11

Івано-Франківськ
«НАІР»
2023

УДК 371.4:001.76
ББК 74.200
С 91

Рекомендовано до друку
Вченою радою Інституту проблем виховання НАПН України
(протокол № 5 від 25 травня 2023 року)

Рецензенти:
Назаренко Г.А., проректор з науково-методичної роботи КНЗ «Черкаський обл.асний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», доктор педагогічних наук, професор;
Гончар Л.В., головний науковий співробітник лабораторії інституційного виховання Інституту проблем виховання НАПН України, доктор педагогічних наук, професор;
Федорченко Т.Є., головний науковий співробітник лабораторії фізичного розвитку та здорового способу життя Інституту проблем виховання НАПН України, доктор педагогічних наук, професор.

С 91 Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал: матеріали звітної науково-практичної конференції Інституту проблем виховання НАПН України за 2022 рік.– Івано-Франківськ: НАІР, 2023. Вип. 11. – 284 с.

ISBN 978-617-8011-55-0

У матеріалах науково-практичної (звітної) конференції представлені теоретико-практичні досягнення та наукові розвідки співробітників, керівників експериментальних майданчиків та аспірантів Інституту проблем виховання НАПН України, здійснені у галузі теорії і методики виховання, соціальної, дошкільної та позашкільної педагогіки впродовж 2022 року.
Статті подано в авторський редакції (збережено стилістику, орфографію, пунктуацію та мову). Автори опублікованих матеріалів несуть відповідальність за точність наведених фактів, цитат, посилань на джерела тощо.

УДК 371.4:001.76
ББК 74.200

ISBN 978-617-8011-55-0

ЗМІСТ

Амеліна В.М. Життєві стратегії учнівської молоді: актуальні проблеми та перспективи формування ……. 7
Амерідзе О.С. Міжкультурна компетентність у формуванні полікультурної особистості сучасного студента …….. 12
Аношкова Т.А. Американський досвід формування глобальної компетентності студентів закладів вищої освіти ……. 15
Безрук К.О. Інформаційно-комунікаційні технології формування соціальної успішності підлітків у діяльності учнівського самоврядування …… 19
Бех І.Д. Психомиттєвості духовного вдосконалення особистості ……. 23
Бибик Д.Д. Лідерство та соціальна згуртованість молоді: перспективи забезпечення розвитку в умовах сучасних викликів …… 29
Бінецький Д.О. Військово-патріотичне виховання підлітків засобами військово-спортивних ігор …….. 33
Бойко А.Е. Технології формування гнучких навичок учнів у гуртках закладів позашкільної та загальної середньої освіти в умовах реалізації концепції «Нова українська школа» …… 37
Бондаренко О.І. Особистісний потенціал як психолого-педагогічна проблема ……. 40
Васильєва С.А. Потреби батьків дітей раннього і дошкільного віку у використанні цифрового середовища …… 45
Власова В.Г. Відеоконтент як ефективний засіб естетичного виховання учнівської молоді ……. 49
Гетьман М.О. Виховання в учнів 5-6-х класів самовладання в процесі занять бойовим мистецтвом ……. 53
Гончар Л.В. Підготовка вчителів ззсо до формування в старшокласників готовності до відповідального батьківства ……. 56
Гудим І.М. Методи моніторингу соціальних очікувань учнів з особливими освітніми потребами …….. 60
Демидова Ю.О. Емоційне осягнення світу в дітей дошкільного віку: психологічний аспект …….. 63
Діхтяренко З.М., Єрьоменко Е.А. Формування активної життєвої позиції в учнів – успішних особистостей в системі бойового хортингу 68
Елькін О.Б. Формування м'яких навичок в учнів засобами соціально-емоційного й етичного навчання: виклики та досвід ……. 72
Єжова О.О. Шкільне освітнє середовище в моделюванні процесу формування життєвої успішності учнів старшої школи …….. 77
Журба К.О. Формування в учнівської і студентської молоді національної солідарності в умовах воєнного і повоєнного часу: методологічний аспект ……. 80
Зіняк І.Я. Базові цінності формування моральної стійкості курсантів до маніпулятивного впливу ворожої пропаганди ……... 85

Золотаренко В.О. Шляхи впровадження gesi-підходу в молодіжних центрах і просторах …….. 90
Канішевська Л.В. Теоретичні аспекти проблеми військово-патріотичного виховання старшокласників …… 94
Касіч Н.П. Забезпечення єдності фізичного і військово-патріотичного виховання старшокласників у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності ……... 99
Киреєва А.П. Важливі складники виховання стійкості особистості в дитячому обєднанні в умовах воєнного стану …… 102
Кириченко В.І. Механізми формування життєвої успішності учнів старших класів …….. 105
Коломоєць Г.А., Малечко Т.А. Основні чинники підвищення ефективності фізичної підготовленості учнів профільних класів ЗЗСО 110
Комаровська О.А., Мельник А.І., Чабан Н.І. Незламність херсонського таврійського ліцею: Всеукраїнський експеримент в умовах воєнного стану й окупації …… 114
Коновець С.В. Ефективні засоби цінніно орієнтованого виховання зростаючої особистості ……. 119
Корнієнко А.В. Особливості освітньої діяльності закладів позашкільної освіти в умовах воєнного стану …….. 125
Костенко Д.В. Формування життєстійкості майбутніх фахівців з іт в соціальному середовищі …….. 130
Кукушкін К.М., Єрьоменко Е.А. Бойовий хортинг: форми і засоби формування успішної особистості учнів …… 133
Куниця Т.Ю. Соціальні орієнтації дітей та молоді в умовах воєнного стану в Україні …….. 138
Лаврентьєва І.В. Розвиток умінь групової діяльності учнів старших класів у контексті формування життєвої успішності …… 143
Литвин В.В. Розумове виховання дітей старшого дошкільного віку: зміст та шляхи реалізації …… 147
Литовченко О.В. Соціальна робота з дітьми та молоддю у Великій Британії: актуальні аспекти ……. 151
Литовченко О.В. Інклюзивність і безбар'єрність як важливі особливості позашкільної освіти в умовах воєнного часу …… 154
Луценко В.О. Особливості роботи з батьками щодо навчання іноземної мови дітей старшого дошкільного віку в цифровому просторі …… 157
Луценко І.О. Діагностика освітнього процесу в групах …… 161
Малишева Д.Р. Функціональний потенціал проєктної діяльності у формуванні соціально-громадянської компетентності дошкільників …. 164
Масол В.В. Основи виховання рішучості старшокласників у процесі занять спортивно-оздоровчою діяльністю ……. 168
Мачуський В.В. Наукове дослідження інноваційного розвитку позашкільної освіти в умовах реалізації концепції «Нова українська школа» ……. 171

Миропольська Н.Є. Розвиток емпатійного поля старшокласників засобами аудіальної театральної комунікації …… 176
Морін О.Л. Аспекти побудови профорієнтаційної технології формування кар'єрної спрямованості в учнів закладів загальної середньої освіти …… 181
Нечерда В.Б. Асертивність як комплексна характеристика успішної особистості сучасного учня ……. 185
Ничкало С.А. Мистецтво української діаспори як ресурс національно-патріотичного виховання школярів …… 189
Окушко Т.К. Виховання культури безпечної життєдіяльності учнівської молоді в цифровому просторі в умовах воєнного стану …… 193
Охріменко З.В. Формування кар'єрної спрямованості в учнів у сучасних умовах …… 197
Пащенко О.В. Метод проєкту як ефективний засіб виховання ціннісного ставлення до комунікацій у цифровому відкритому середовищі ……. 201
Пугач А.В. Профорієнтаційний потенціал соціальних мереж у формуванні життєвої успішності старшокласників …….. 204
Рагозіна В.В. Національно-патріотичне виховання учнівської молоді: досвід мистецького онлайн-проєкту …….. 209
Рогальська-Яблонська І.П. Виховання дітей у цифровому просторі як сучасна педагогічна реальність …… 213
Руденко І.В. Творчість художників-усусусів у військово-патріотичному вихованні учнів ЗЗСО ……... 218
Савельчук І.Б. Соціальні очікування молоді та їхній вплив на побудову успішного майбутнього …… 222
Салій П.С. Командотворення як засіб інструменталізації діяльності класного керівника ……. 224
Скирда Т.С. Правове забезпечення військово-патріотичного виховання дітей та молоді ……. 228
Тимчик М.В. Військово-патріотичне виховання старшокласників у процесі прикладної фізичної підготовки …… 232
Ткачук І.І. Кар'єрне самовизначення старшокласників в умовах війни .. 235
Толочко С.В., Бордюг Н.С., Міронець Л.П. Екологічна культура старшокласників в умовах цифровізації та відкритої освіти …… 239
Трейтяк Д.В. Формування національної солідарності в старшокласників у цифровому просторі ……. 245
Федоренко С.В., Кравченко Т.В. Роль університетів великої британії у формуванні громадянської активності студентів ……... 249
Федорченко Т.Є. Підготовка педагогів до формування успішної особистості старшокласника в закладах загальної середньої освіти ….. 252
Харченко Н.В. Виховання дітей та молоді в цифровому просторі: ключові характеристики дорадництва в закладах освіти …… 256
Шахрай В.М. Запобігання і подолання булінгу в цифровому освітньому середовищі: концептуальні аспекти дослідження …….. 260

Шевенко А.М. Виховний вплив технології професійного самовизначення учнівської молоді ……. 265
Шкільна І.М. Формування національної самосвідомості учнівської і студентської молоді як умови національної солідарності українського суспільства ……. 269
Шматко Я.В. Зміст виховання в старших підлітків упевненості в собі в процесі занять єдиноборствами …….. 272
Відомості про авторів …… 276

Список використаних джерел

1. Виховуємо громадян-патріотів України: Науково-методичний посібник /авт. кол. за заг. кер. К.І.Чорної. Черкаси: видавництво ЧОІПОПП, 2012. 268 с.
2. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: Наук.-метод. посіб. Київ: МАУП, 2000. 312 с.
3. Сойчук Р.Л. Виховання національного самоствердження в учнівської молоді: теорія і методика : навчально-методичний посібник. Рівне: О. Зень, 2015. 288 с.

Д.Д. Бибик, *м. Київ*

ЛІДЕРСТВО ТА СОЦІАЛЬНА ЗГУРТОВАНІСТЬ МОЛОДІ: ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Матеріал являє собою аналіз феномена соціальної згуртованості молоді в процесі формування громадянського суспільства України в умовах воєнного стану. У дослідженні визначено актуальні проблеми лідерства та процесу формування соціальної згуртованості молоді як провідного чинника соціальної самоорганізації й розвитку суспільства в умовах війни.

Ключові слова: *лідерство, соціальна згуртованість, молодь, умови воєнного стану.*

Лідерство та соціальна згуртованість як індикатори соціальної єдності й активності є класичними проблемами в межах досліджень соціальної науки. Концептуальна характеристика понять «лідерство» і «соціальна згуртованість» розкривається в дослідженнях абсолютно різних галузей наук, як-от: соціологія, соціальна психологія, соціальна робота, корпоративне управління чи міжнародні відносини. Однак, у призмі сьогодення, що характеризується соціокультурною трансформацією, геополітичними та воєнними протистояннями, переходом суспільства до інших форм співіснування, варто поглянути на проблеми лідерства й соціальної згуртованості по-новому, переоцінивши роль суспільства та особистості в процесах глобалізації та демократизації світу.

Сучасні дослідження лідерства та соціальної згуртованості орієнтовані на широке використання міждисциплінарного підходу. Значимими є дослідження представників соціологічної й філософської наук, які визначають категоріальне поле досліджуваної проблематики (М. Вебер, Е. Дюркгейм, Ф. Знанецький, О. Копт, Т. Лукман, Т. Парсонс, Е. Де Роберті та інші). Важливою в розкритті проблеми є також група досліджень, що характеризують соціальний конфлікт

як процес, що передбачає рух до лідерства, згуртованості й соціальної рівноваги (Р. Дарендорф, К. Боулдінг, К. Макдональд, М. Хенслін та ін.).

Аналіз наукових досліджень дозволяє стверджувати, що проблема розвитку соціальної згуртованості в рамках процесу формування громадянського суспільства досліджується розрізнено, без урахування сучасної складної геополітичної ситуації в Україні та світі. Маловивченими також залишаються питання дослідження механізмів процесів інтегрування соціальних суб'єктів та інститутів всередині суспільства, що зазнає трансформації, окремих аспектів їхнього формування та розвитку, як-то: ціннісні орієнтації та соціальні очікування молоді з урахуванням воєнного стану (Бибик, 2022, с.44; Савельчук, 2022, с.114); тенденції розвитку теорії й практики соціальної роботи (Savelchuk et al., 2021). Ці причини здебільшого й зумовлюють актуальність проблеми, висвітленої в означеному дослідженні.

У широкому розумінні поняття «соціальна згуртованість» означає міцність стосунків і почуття солідарності між членами спільноти (Kawachi, I., & Berkman, L., 2000, pp. 290–319). Генеральним директоратом Ради Європи визначено, що соціальна згуртованість є концепцією, яка включає цінності й принципи, спрямовані на надання всім без винятку громадянам рівних умов доступу до основних соціальних та економічних прав (New Strategy and Council of Europe Action Plan for Social Cohesion approved by the Committee of Ministers of the Council of Europe, 2010). Відповідно до цієї концепції соціальна згуртованість є визначальною ознакою будь-якого сучасного мультикультурного суспільства.

2021 року організаціями USAID, ПРООН і їхніми партнерами було проведено дослідження та визначено Індекс соціальної згуртованості й примирення (SCORE) в Україні (Social Cohesion in Ukraine Part I: Defining and measuring social cohesion using the SCORE, 2022). Цей Індекс є аналітичним інструментом, який забезпечує надійну доказову базу для розробки політики та програм, які зміцнюють національну єдність, соціальну згуртованість і стійкість, а також для моніторингу прогресу в їхній реалізації. Результати

базуються на даних SCORE Ukraine, зібраних у період із січня по квітень 2021 року, який складається з національно репрезентативної вибірки з 12 482 особистих інтерв'ю по всій країні, за винятком Криму та непідконтрольних уряду територій на сході України. У межах дослідження вимірюється рівень соціальної згуртованості у вертикальних і горизонтальних розрізах, середній показник по країні становив відповідно 4,3 та 6,4 бали з 10 (Social Cohesion in Ukraine Part I: Defining and measuring social cohesion using the SCORE, 2022).

Припускаємо, що в умовах воєнного стану цей показник міг змінитися. Для перевірки означеного припущення та визначення рівня соціальної згуртованості молоді України як соціально-активної категорії було проведено анонімне анкетування. Вибірка респондентів становила 125 осіб, тобто 1 % від репрезентативної вибірки дослідження SCORE 2021 року. Таке співвідношення респондентів дозволяє зіставити результати досліджень у співвідношенні 1 до 100. У процесі анкетування респондентам було запропоновано оцінити рівень соціальної згуртованості в цілому й окремі показники за шкалою від 1 до 10, (де 1 є найнижчим, а 10 найвищим рівнем). Результати анкетування представлено у форматі діаграми *(рис. 1)*.

Відзначимо, що рівень соціальної згуртованості молоді у вертикальному й горизонтальному розрізі за результатами проведеного анкетування станом на перше півріччя 2023 року є вищим за результати SCORE (2021 рік), їхній середній рівень відповідно 5,6 та 7,4 бали. Найвищими є показники, що характеризують особистісну активність і залученість у соціальні процеси. Саме ці критерії є фундаментальними в процесі формування лідерських якостей. Важливо також звернути увагу на те, що в умовах війни для молоді значно зросла цінність держави, національної волі і свободи, прагнення до збереження національної ідентичності, історії та культури, що й виявляється в зростанні рівня соціальної згуртованості у вертикальному й горизонтальному розрізах.



Рис. 1. Результати емпіричного дослідження

Таким чином, на основі аналізу провідного наукового досвіду з проблеми дослідження можна зробити висновок, що лідерство і соціальна згуртованість є важливими умовами якісної зміни структури суспільства, що визначається активністю соціальних суб'єктів. Результати емпіричного дослідження розширюють уявлення про особливості та внутрішній зміст феномена лідерства й соціальної згуртованості молоді в умовах воєнного стану та визначають середній рівень соціальної згуртованості. Отримані дані дозволяють констатувати незначне зростання рівня соціальної згуртованості у вертикальному й горизонтальному розрізі порівняно з результатами соціологічного дослідження SCORE (2021 рік).

Означене дослідження може сприяти пошукові оптимальних моделей і типів реалізації соціальної політики в умовах війни та післявоєнного відновлення.

Список використаних джерел

1. Бибик Д. Ціннісні орієнтації учнівської молоді україни в умовах воєнного стану. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. Вип. 26 (1), 2022. С. 43–54. URL: https://doi.org/10.32405/2308-3778-2022-26-1-43-54.

2. Савельчук І. Соціальні очікування молоді: від теоретичного осмислення до практичного застосування у воєнний та післявоєнний період. *Social Work and Education*. Вип. 9(1), 2022. С. 113–121. https://doi.org/10.25128/2520-6230.22.1.9.

3. Kawachi, I., & Berkman, L. (2000). Social cohesion, social capital, and health. *Social Epidemiology, 174* (7), 290–319.)

4. Savelchuk, I., Bybyk, D., Zhytynska, M., Ivzhenko, I., Mikheiva, O., &, Kunytsia, T. (2021). Trends in the Development of Social Work: Postmodern Ideas and Prospects. Postmodern Openings, 12(3Sup1), 143–154. https://doi.org/10.18662/po/12.3Sup1/356.

5. Social Cohesion in Ukraine Part I: Defining and measuring social cohesion using the SCORE, (2022). URL: https://reliefweb.int/report/ukraine/social-cohesion-ukraine-part-i-defining-and-measuring-social-cohesion-using-score (дата звернення: 07.03.2023).

Д.О. Бінецький, *м. Київ*

ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ ЗАСОБАМИ ВІЙСЬКОВО-СПОРТИВНИХ ІГОР

У тезах розкриваються зміст, мета, завдання, принципи, напрями військово-патріотичного виховання підлітків засобами військово-спортивних ігор; місце і роль військово-патріотичного виховання підлітків закладів освіти в загальнодержавній системі підготовки громадян України до військової служби та захисту України.

Ключові слова*: підлітки, військово-патріотичне виховання, військово-спортивні ігри.*

Військово-патріотичного виховання підлітків є проблемою державної ваги і національної безпеки країни в умовах війни з Російською Федерацією, яка здійснила повномасштабне вторгнення на територію України. Виклики, перед якими стоїть наша країна, як то: відстоювання власної територіальної цілісності, вимагають уваги до нових поглядів на зміст, форми і методи військово-патріотичного виховання учнівської молоді в закладах загальної середньої освіти.

Важливими напрямами дослідження є: військово-патріотичне виховання підлітків засобами військово-спортивних ігор; місце і роль військово-патріотичного виховання підлітків закладів освіти в загальнодержавній системі підготовки громадян України до військової служби та захисту України; основні напрями взаємодії закладів загальної середньої освіти, дитячих та юнацьких об’єднань з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями з військово-патріотичного виховання підлітків засобами військово-спортивних ігор.

Результати аналізу низки наукових робіт [2; 3; 4; 5] дозволяють зробити